

ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ БАПТИСТСЬКІЙ ЕКЛЕЗИОЛОГІЇ: ПОЛ ФІДДЕС І КОНЦЕПЦІЯ ЗАВІТУ*

TENDENCIES IN CONTEMPORARY BAPTIST ECCLESIOLOGY: PAUL FIDDDES AND THE CONCEPT OF COVENANT

Oleksandr Geychenko, PhD (cand.),
University of St Andrews (St Andrews,
UK)

Олександр Гейченко, PhD (cand.),
університет Сент-Ендрюса (Сент-
Ендрюс, Велика Британія)

ORCID: 0000-0002-0677-3456

“Богословские размышления” № 23, 2019: 37-64

DOI: 10.29357/2521-179X.2019.23.03

Abstract: The article proposes analysis of ecclesiological views of Paul S. Fiddes, contemporary British Baptist theologian. It focuses on the concept of “covenant ecclesiology”. The covenant ecclesiology is grounded on theology and historical practice of covenant and its contemporary reception, biblical concept of koinonia which is interpreted as participation in the life of the Triune God, and biblical image of the Church as the Body of Christ. The aggregate of these views significantly expands and enriches traditional Baptist ecclesiology. Particularly, covenant ecclesiology helps to look anew at ecclesial associations

Анотація: В статті представлено аналіз еклезиологічних поглядів сучасного британського баптистського богослова Пола Фіддеса. Зокрема приділяється увага його концепції «завітної еклезиології». Вказано богословські підвалини, на яких ґрунтується завітна еклезиологія: теологія і практика завіту та її сучасна рецепція, біблійна концепція койнонії (koinonia), що інтерпретується як участь у житті триєдиного Бога, а також біблійний образ церкви як Тіла Христа. Сукупність цих поглядів суттєво розширює та збагачує традиційну баптистську еклезиологію.

* Стаття поступила в редакцію 20.07.2019; утверджена в печать 5.09.2019.

beyond local church, so called “wider ecclesial structures” (associations, unions, conventions) and to interpret them as one of the forms of being Church and visual manifestation of unity in Christ. In the concluding section the article points to the implications of covenant ecclesiology for wider ecclesial structures: theology of trust which is the basic characteristic of relations among members of the covenant; pastoral oversight (episkope), which is the result of communion or covenant; and participation in Christ’s mission as continuation of his presence and acts in the world through the Church.

Keywords: Paul Fiddes, covenant, covenant ecclesiology, Baptists, wider ecclesial structures

Зокрема завітна еклезіологія допомагає повному подивитися на церковні об’єднання за межами помісної церкви, так звані «розширені церковні структури» (асоціації, союзи, конвенції), та інтерпретувати їх як одну із форм буття церкви та видиме виявлення єдності у Христі. В заключній частині статті вказані імплікації завітної еклезіології для розширених церковних структур: богослов’я довіри яке є базовою характеристикою відносин між учасниками завіту; пасторський нагляд (episkope), що породжується спільністю або завітом; співучасть у місії Христа як продовження Його присутності та дії у світі через церкву.

Ключові слова: Пол Фіддес, завіт, завітна еклезіологія, баптисти, розширені церковні структури

Вступ

Друга половина двадцятого – початок двадцять першого століття характеризується досить активним розвитком екуменічного руху: утворення Всесвітньої ради церков (1948) та Всесвітнього євангелічного альянсу (1951), Другий Ватиканський собор (1962-1965), низка двох та багатосторонніх богословських діалогів. Ці та багато інших подій вплинули на вивчення та ґрунтовне переосмислення еклезіологічних питань представниками різних богословських традицій. Не оминула ця хвиля і лави баптистів.

Так, починаючи з 1948 року Союз баптистів Великої Британії уклав та опублікував низку важливих еклезіологічних документів: «Баптистське вчення про церкву» (1948),¹ «Вчення про служіння» (1961);² офіційний звіт Комісії з питань асоціацій,³ а також звіти «Баптисти та єдність» (1967),⁴ «Видима єдність у житті та місії» (1977).⁵ Окрім офіційних документів та звітів вийшли з друку досить

¹ Baptist Union of Great Britain and Ireland, *Baptist Union Documents, 1948-1977*, ed. Roger Hayden (London: Baptist Historical Society, 1980), 4–11.

² Baptist Union of Great Britain and Ireland, 12–55.

³ Baptist Union of Great Britain and Ireland, 114–32.

⁴ Baptist Union of Great Britain and Ireland, 163–89.

⁵ Baptist Union of Great Britain and Ireland, 191–201.

важливі еклезіологічні праці.⁶ Можливо найбільш значущим було переосмислення традиційної для англійських баптистів практики завіту що відбулося у останній чверті двадцятого століття. Одним з провідних теологів, які доклали своїх зусиль до цього, є Пол Фіддес.

Пол Стюарт Фіддес народився 30 квітня 1947 в родині баптистів в Апмінстері, що поряд з Лондоном. Він отримав освіту в класичній гімназії Дрейтон Манор, Коледжі Св. Петра в Оксфордському університеті, де вивчав англійську мову та літературу (1968) та богослов'я (1970). Цей подвійний інтерес присутній в подальших працях Фіддеса. У 1975 він захистив докторську з теології в Оксфорді⁷ та рік стажувався в Тьобінгені під керівництвом Юргена Мольтмана та Ебергарда Юнгеля. У 1972 Фіддеса рукопокладено як баптистського священнослужителя і він стає науковим співробітником зі Старого Завіту (1972-1975) а пізніше викладачем з християнського богослов'я (1975-1989) в коледжі Ріджент Парк, Оксфорд. З 1989 по 2007 він обіймає посаду ректора Ріджент Парк. У 2007 Фіддес стає поважним ректором, старшим науковим співробітником та директором досліджень. Раніше у 2002 він отримує пост професора систематичної теології в Оксфорді та виступає з серією престижних Бамптонських лекцій, які були надруковані видавництвом Оксфордського університету.⁸

Професійна діяльність Фіддеса пов'язана з участю у багатьох міжцерковних проектах серед баптистів та екуменічних двосторонніх та багатосторонніх богословських діалогах. Він очолював Комітет з вчення та богослужіння Баптистського союзу Великої Британії, (БСВБ) Відділ богослов'я та освіти Європейської баптистської федерації (ЕБФ) та Комісію з вивчення баптистського вчення та міжцерковного співробітництва при Всесвітньому баптистському альянсі (ВБА).⁹ Він приймав участь в низці екуменічних комісій: Британська рада церков/Церкви разом у Великій Британії та Ірландії, був співголовою Міжнародного діалогу Англіканської Спільноти та ВБА (2000-2005) та співмодератором другої серії Міжнародного діалогу Римо-католиків та ВБА (2006-2010). Все це вказує на широке визнання Фіддеса у богословських колах, і це не є безпідставним.

⁶ H. Wheeler Robinson, *The Life and Faith of the Baptists* (London: Kingsgate Press, 1946); Ernest A. Payne, *The Fellowship of Believers: Baptist Thought and Practice Yesterday and Today* (London: Kingsgate Press, 1952); Neville Clark, *An Approach to the Theology of the Sacraments* (London: SCM Press, 1956); Alec Gilmore, *Christian Baptism: A Fresh Attempt to Understand the Rite in Terms of Scripture, History, and Theology* (London: Lutterworth Press, 1960); Alec Gilmore, *The Pattern of the Church: A Baptist View* (London: Lutterworth Press, 1963); Alec Gilmore, *Baptism and Christian Unity* (London: Lutterworth Press, 1966).

⁷ 'Fiddes, Rev. Prof. Paul Stuart,' in *Who's Who 2017* (London: A & C Black, and imprint of Bloomsbury Publishing plc, 2017); online ed., (Oxford: OUP, 2016); online ed., November 2016, <http://www.ukwhoswho.com/view/article/oupww/whoswho/U245556> (accessed May 30, 2017). Дисертація Paul S Fiddes, 'The Hiddenness of Wisdom in the Old Testament and Later Judaism' (University of Oxford, 1975).

⁸ Paul S. Fiddes, *Seeing the World and Knowing God: Hebrew Wisdom and Christian Doctrine in a Late-Modern Context* (Oxford: Oxford University Press, 2015).

⁹ Eamonn Mulcahy, 'The Cause of Our Salvation: Soteriological Causality According to Some Modern British Theologians, 1988-1998' (Ed. Pontificia università gregoriana, 2007), 117.

Фіддес досить плідний автор.¹⁰ Його богословські інтереси охоплюють богослов'я,¹¹ континентальну філософію та сучасну англійську літературу,¹² кінематограф та відносини церкви і культури,¹³ а також богослов'я,¹⁴ еклезіологію¹⁵ та духовність¹⁶ баптистів. Власне богословська проблематика включає в себе

¹⁰ Список публікацій станом на 2017 рік див. на 'Professor Paul Fiddes', *Regent's Park College* (blog), accessed 11 July 2018, <http://www.rpc.ox.ac.uk/people/professor-paul-fiddes/>. Хронологічне упорядження публікацій до 2014 року у Anthony Clarke, *For the Sake of the Church: Essays in Honour of Paul S. Fiddes*, Centre for Baptist History and Heritage Studies 3 (Oxford: Regent's Park College, 2014), 232–42.

¹¹ Paul S. Fiddes, *The Creative Suffering of God* (Oxford; New York: Clarendon Press; Oxford University Press, 1988); Paul S. Fiddes, *The Holy Spirit* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999); Paul S. Fiddes, 'Towards a New Millennium: Doctrinal Themes of Strategic Significance for Baptists', in *Baptist Faith and Witness. Book Two: The Papers of the Study and Research Division of the Baptist World Alliance 1995-2000*, ed. L. A. (Tony) Cupit (McLean, VA: Baptist World Alliance, 1999), 13–22; Paul S. Fiddes, *Salvation* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000).

¹² Paul S. Fiddes, *Freedom and Limit: A Dialogue between Literature and Christian Doctrine* (Macon, GA: Mercer University Press, 1999); Paul S. Fiddes, ed., *The Novel, Spirituality and Modern Culture: Eight Novelists Write about Their Craft and Their Context* (Cardiff: University of Wales Press, 2000); Paul S. Fiddes, 'Murdoch, Derrida and "The Black Prince"', in *Iris Murdoch: Texts and Contexts* (London: Palgrave Macmillan, 2012), 91–109, https://doi.org/10.1057/9781137271365_7; Paul S. Fiddes and G Bader, eds., *The Spirit and the Letter: A Tradition and a Reversal* (London: Bloomsbury, 2015); Paul S. Fiddes, 'The Sublime, the Conflicted Self, and Attention to the Other: Toward a Theopoetics with Iris Murdoch and Julia Kristeva', in *Theopoetic Folds: Philosophizing Multifariousness* (New York, NY: Fordham University Press, 2013), 160–76.

¹³ Paul S. Fiddes, ed., *Faith in the Centre: Christianity and Culture*, Regent's Study Guides 9 (Oxford; Macon, Ga: Regent's Park College; Smyth & Helwys Pub., 2001).

¹⁴ Keith Clements et al., *Bound to Love: The Covenant Basis of Baptist Life and Mission* (London: Baptist Union, 1986); Paul S. Fiddes et al., *On the Way of Trust* (Oxford: Whitley Publications, 1997); Paul S. Fiddes et al., *Doing Theology in a Baptist Way* (Oxford: Whitley Publications, 2000). Ювілейна збірка, присвячена еклезіології Фіддеса: Clarke, *For the Sake of the Church*.

¹⁵ Paul S. Fiddes and Alec Gilmore, *Charismatic Renewal: A Baptist View: A Report Received by the Baptist Union Council with Commentary* (London: Baptist Publications, 1980); Paul S. Fiddes, 'Church, Trinity and Covenant. An Ecclesiology of Participation', in *Gemeinschaft Am Evangelium. Festschrift Für Wiard Popkes*, ed. E. Brandt, P. Fiddes, and J. Molthagen (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 1996), 37–54; Paul S. Fiddes, Richard L. Kidd, and Michael J. Quicke, *Something to Declare: A Study of The Declaration of Principle*, ed. Richard L. Kidd (Oxford: Whitley Publications c/o Regent's Park College, 1996); Paul S. Fiddes, 'The Church and Salvation: A Comparison of Baptist and Orthodox Thinking', in *Ecumenism and History: Studies in Honour of John H.Y. Briggs*, ed. Anthony R. Cross, Studies in Christian History and Thought (Carlisle, Cumbria, UK: Paternoster Press, 2002), 120–48; Paul S. Fiddes, 'Daniel Turner and a Theology of the Church Universal', in *Pulpit and People: Studies in Eighteenth Century Baptist Life and Thought*, ed. J.H.Y. Briggs, Studies in Baptist History and Thought 28 (Eugene, OR: Wipf & Stock, 2009), 112–27; Paul S. Fiddes, 'Baptists and 1662: The Effect of the Act of Uniformity on Baptists and Its Ecumenical Significance for Baptists Today', *Ecclesiology* 9, no. 2 (2013): 183–204, <https://doi.org/10.1163/17455316-00902004>; Paul S. Fiddes, "'Obshchenie v Mire i dlia Mira": Bogoslovskaja Kritika Zakliuchitel'noi Chasti Dokumenta "Tserkov": Na Puti k Obshchemu Videniiu" (Dokument № 214 Komissii Vsemirnogo Soveta Tserkvei 'Vera i Tserkovnoe Ustroistvo') ["Fellowship in the World and for the World": Theological Critique of the Concluding Section of the Document "The Church: Towards a Common Vision (Document No. 214 of WCC Faith and Order Commission)"]', *Stranitsy: Bogoslovie, Kul'tura, Obrazovanie* 18, no. 4 (2014): 587–601.

¹⁶ Paul S. Fiddes, ed., *Under the Rule of Christ: Dimensions of Baptist Spirituality*, Regent's Study Guides 14 (Oxford; Macon, Ga: Regent's Park College; Smyth & Helwys Pub., 2007).

такі теми як страждання Бога,¹⁷ тріадологію,¹⁸ сотеріологію,¹⁹ есхатологію,²⁰ методологію теології²¹ та еклезіологічних студій,²² таїнства²³ тощо.

¹⁷ Fiddes, *The Creative Suffering of God*; Paul S. Fiddes, 'The Cross of Hosea Revisited: The Meaning of Suffering in the Book of Hosea', *Review & Expositor Review & Expositor* 90, no. 2 (1993): 175–90; Paul S. Fiddes, ed., *Rhetorik des Bösen = The Rhetoric of Evil* (Würzburg: Ergon-Verl., 2013). Ювілейна збірка, присвячена доктрині Бога у Фіддеса: Anthony Clarke, ed., *Within the Love of God: Essays on the Doctrine of God in Honour of Paul S. Fiddes* (New York, NY: Oxford University Press, 2014).

¹⁸ Paul S. Fiddes and London Baptist Preachers' Association, *The Trinity in Worship and Preaching* (London: London Baptist Preachers' Association, 1991); Paul S. Fiddes, 'The Atonement and the Trinity', in *The Forgotten Trinity. A Selection of Papers Presented to the BCC Study Commission on Trinitarian Doctrine Today*, ed. Alasdair I.C. Heron, vol. 3, 3 vols (London: BCC/CCBI, 1991), 103–22; Paul S. Fiddes, *Participating in God: A Pastoral Doctrine of the Trinity* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2000); Paul S. Fiddes, 'Participating in the Trinity', *Perspectives in Religious Studies* 33, no. 3 (September 2006): 375–91; Stephen R. Holmes et al., *Two Views on the Doctrine of the Trinity* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2014).

¹⁹ Paul S. Fiddes, *Past Event and Present Salvation: The Christian Idea of Atonement* (London: Darton, Longman & Todd, 1989); Paul S. Fiddes, 'The Understanding of Salvation in the Baptist Tradition', in *For Us and for Our Salvation: Seven Perspectives on Christian Soteriology*, ed. Rienk L. Lannooy (Utrecht-Leiden: Interuniversitair Instituut voor Missiologie en Oecumena (IIMO) Research Publ., 1995), 15–37; Fiddes, *Salvation*; Fiddes, 'The Church and Salvation'; Paul S. Fiddes, 'Restorative Justice and the Theological Dynamic of Forgiveness', *Oxford Journal of Law and Religion* 5, no. 1 (2016): 54–65. Дослідження сотеріології Фіддеса: Mulcahy, 'The Cause of Our Salvation', 117–218.

²⁰ Paul S. Fiddes, 'God and History', *Baptist Quarterly* 30, no. 2 (1983): 74–90; Paul S. Fiddes, *The Promised End: Eschatology in Theology and Literature* (Oxford: Blackwell, 2001); Paul S. Fiddes, 'Ambiguities of the Future: Theological Hints in the Novels of Patrick White', *Pacifica Pacifica: Australasian Theological Studies* 23, no. 3 (2010): 281–98; Paul S. Fiddes, 'Versions of the Wasteland: The Sense of an Ending in Theology and Literature in the Modern Period', *Modernism, Christianity and Apocalypse*, 31 October 2014, 27–52, https://doi.org/10.1163/9789004282285_003; Paul S. Fiddes, 'Dystopia, Utopia, and Millennium: Competing Images of Presence in an Anxious World', *Perspectives in Religious Studies*. 43, no. 1 (2016): 7–22.

²¹ Fiddes et al., *Doing Theology in a Baptist Way*; Paul S. Fiddes, 'Theology and a Baptist Way of Community', in *Doing Theology in a Baptist Way*, ed. Paul S. Fiddes (Oxford: Whitley Publications, 2000), 19–38; Paul S. Fiddes, 'The Place of Christian Theology in the Modern University', *Baptist Quarterly* 42, no. 2 (2007): 71–88; Paul S. Fiddes, 'Concept, Image and Story in Systematic Theology', *International Journal of Systematic Theology* 11, no. 1 (2009): 3–23; Paul S. Fiddes, 'God and Story in the Church and in Doctrine', *Ecclesial Practices* 2, no. 1 (2015): 5–22.

²² Fiddes, 'Church, Trinity and Covenant'; Paul S. Fiddes, 'Church and Sect: Cross-Currents in Early Baptist Life', in *Exploring Baptist Origins*, ed. Anthony R. Cross and Nicholas J. Wood, Centre for Baptist History and Heritage Studies 1 (Oxford: Regent's Park College, 2010), 33–60; Paul S. Fiddes, 'Ethnography and Ecclesiology: Two Disciplines, Two Worlds?', in *Perspectives on Ecclesiology and Ethnography*, ed. Peter Ward, Studies in Ecclesiology and Ethnography 1 (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2012), 13–35; Paul S. Fiddes, 'Versions of Ecclesiology', *Ecclesiology* 12, no. 3 (13 October 2016): 331–53, <https://doi.org/10.1163/17455316-01203006>.

²³ Paul S. Fiddes, ed., *Reflections on the Water: Understanding God and the World through the Baptism of Believers*, Regent's Study Guides 4 (Oxford; Macon, GA: Regent's Park College; Smyth & Helwys, 1996); Paul S. Fiddes, *Believer's Baptism: An Act of Inclusion or Exclusion?* (Hertfordshire: Hertfordshire Baptist Association, 1999); Paul S. Fiddes, 'Baptism and the Process of Christian Initiation', *The Ecumenical Review* 54, no. 1 (2002): 48–65; Paul S. Fiddes, 'Faith and Baptism in the New Testament and Christian Doctrine', in *Dialog Zwischen Der Europäischen Baptistischen Föderation Und Der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa Zur Lehre Und Praxis Der Taufe*, ed. Wilhelm Hüffmeier and Tony Peck (Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck, 2005), 134–45; Paul S. Fiddes, 'Ex Opere Operato: Re-Thinking a Historic Baptist Objection', in *Baptist Sacramentalism* 2, ed. Anthony R. Cross and Philip Edward Thompson, Studies in Baptist History and Thought 25 (Milton Keynes: Paternoster Press, 2008), 219–38.

Участь Фіддеса у багатьох баптистських та екуменічних богословських комісіях відображена у низці звітів²⁴ а також у богословських документах для обговорення БСВБ²⁵ які несуть на собі відбиток його богословських поглядів.²⁶ Так документ “Природа загального зібрання та ради БСВБ”, головним укладачем якого є Фіддес, узагальнює його розуміння природи розширених церковних структур (РЦС).

Еклезіологічні погляди Фіддеса побудовані навколо традиційних баптистських уявлень про церкву. Важливо зазначити, що Фіддес намагається розвивати ці уявлення в діалозі з іншими теологічними традиціями та важливими тенденціями, особливо тими, що обговорюються в екуменічних колах. Це виливається в досить цікаве та переконливе тлумачення традиційних баптистських вірувань. Сам Фіддес називає свої еклезіологічні погляди “завітною еклезіологією” (covenant ecclesiology).²⁷

Найбільш всеохоплюючий виклад завітньої еклезіології та її зв'язку з різними аспектами баптистського та екуменічного богослов'я представлено в книзі *Tracks and Traces*.²⁸ Ця важлива книга об'єднує низку ранніх статей да доповідей у переробленій та розширеній формі. Книга пропонує не лише розгляд еклезіологічних тем, але й досить ґрунтовний та цікавий погляд на власне метод та зміст баптистського богослов'я. Ключова тема монографії – концепція завіту. Навколо неї вибудовано виклад головних ідей автора. Книга також є глибоко діалогічною, оскільки відображає намагання Фіддеса сказати мовою завіту те, що

²⁴ Anglican Communion Office and Baptist World Alliance, *Conversations around the World, 2000-2005: The Report of the International Conversations between the Anglican Communion and the Baptist World Alliance* (London: The Anglican Communion Office, 2005); Baptist Union of Great Britain, Faith and Unity Executive Committee, and Council for Christian Unity, *Pushing at the Boundaries of Unity: Anglicans and Baptists in Conversation* (London: Church House, 2005); Catholic Church and Baptist World Alliance, ‘The Word of God in the Life of the Church: A Report of International Conversations between the Catholic Church and the Baptist World Alliance 2006-2010’, *American Baptist Quarterly* 31, no. 1 (2012): 28–122; Baptist World Alliance, ‘Extended Response from the Baptist World Alliance to A Common Word Between Us and You (26 December 2008)’, in *A Common Word between Us and You*, ed. au:Mu’assasat Al al-Bayt lil-Fikr al-Islāmī, 5th-year anniversary edition ed., MABDA - English Monograph Series 20 (Amman: The Royal Aal Al-Bayt Institute for Islamic Thought, 2012), 213–34; Paul S. Fiddes, ed., *Sharing the Faith at the Boundaries of Unity: Further Conversations between Anglicans and Baptists*, Centre for Baptist History and Heritage Studies 12 (Oxford: Regent’s Park College, 2015).

²⁵ European Baptist Federation, *What Are Baptists?: On the Way to Expressing Baptist Identity in a Changing Europe* (EBF, 1993); Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly and the Council of the Baptist Union of Great Britain* (Baptist Union of Great Britain, 1994); Baptist Union of Great Britain, *Forms of Ministry among Baptists: Towards an Understanding of Spiritual Leadership: A Discussion Document* (Didcot: Baptist Union of Great Britain, 1996); Baptist Union of Great Britain and Ireland, *Believing and Being Baptized: Baptism, So-Called Re-Baptism, and Children in the Church; a Discussion Document* (Didcot: Baptist Union of Great Britain, 1996).

²⁶ Стосовно впливу Фіддеса на кінцевий зміст звітів див. Nigel G. Wright, ‘The “Three-Fold Order” in a Radical Protestant Perspective’, in *For the Sake of the Church: Essays in Honour of Paul S. Fiddes*, ed. Anthony Clarke, vol. 3, Centre for Baptist History and Heritage Studies (Oxford: Regent’s Park College, 2014), 146, note 6; Steven R. Harmon, ‘Trinitarian Koinōnia and Ecclesial Oikoumenē: Paul Fiddes as Ecumenical Theologian’, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 28–35.

²⁷ Paul S. Fiddes, *Tracks and Traces: Baptist Identity in Church and Theology*, Studies in Baptist History and Thought 13 (Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007), 253.

²⁸ Fiddes, *Tracks and Traces*.

католики та православні виражають мовою сопричастя або спілкування. Деякі його пізніші статті є суттєво переробленими версіями розділів з *Tracks and Traces*.²⁹

В одній з нових книг Фіддес та його давні друзі та колеги Брайан Хейміс та Річард Кідд розробляють баптистське розуміння спільноти святих, базуючись на богослов'ї завіту.³⁰

Найбільш свіжа робота Фіддеса присвячена розгляду “завітної еклезіології” як однієї з течій Реформації.³¹ В книзі зібрані статті Малколма Ярнелла про завітну теологію ранніх анабаптистів;³² Пола Фіддеса про завіт та теологічний спадок сепаратистів;³³ та Уільяма Брекні про хрещення та завіт серед генеральних баптистів Англії.³⁴ В низці більш ранніх публікацій Фіддес посилається на концепцію завіту у зв'язку з авторитетом лідерів в церкві,³⁵ хрещенням та членством у церкві,³⁶ еклезіологією спілкування.³⁷

В статті спочатку будуть представлені теологічні підвалини завітної еклезіології Пола Фіддеса, зокрема концепція та практика завіту та її зв'язок з новозавітною концепцією койнонії та образом церкви як Тіла Христового. В заключній частині буде продемонстровано імплікації завітної еклезіології для розширених церковних структур.

²⁹ Paul S. Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling: A Challenge to Baptists and Pentecostals’, in *The Many Faces of Global Pentecostalism*, ed. Harold D. Hunter and Neil Ormerod (Cleveland, TN: CPT Press, 2013), 36–61.

³⁰ Paul S. Fiddes, Brian Haymes, and Richard Kidd, *Baptists and the Communion of Saints: A Theology of Covenanted Disciples* (Waco, TX: Baylor University Press, 2014).

³¹ Paul S. Fiddes, William H. Brackney, and Malcolm B. Yarnell, *The Fourth Strand of the Reformation: The Covenant Ecclesiology of Anabaptists, English Separatists and Early General Baptists* (Oxford: Centre for Baptist History and Heritage, 2018). Раніш Фіддес опублікував коротку статтю, що стала вступом до цієї збірки, див. Paul S. Fiddes, ‘A Fourth Strand of the Reformation’, *Ecclesiology* 13, no. 2 (23 May 2017): 153–59, <https://doi.org/10.1163/17455316-01302002>.

³² Malcolm B. Yarnell III, ‘The Covenant Theology of the Early Anabaptists, 1525–1527’, in *The Fourth Strand of the Reformation: The Covenant Ecclesiology of Anabaptists, English Separatists, and Early General Baptists*, ed. Paul S. Fiddes, Centre for Baptist History and Heritage Studies 17 (Oxford: Regent’s Park College, 2018), 15–62.

³³ Paul S. Fiddes, ‘Covenant and Inheritance of Separatism’, in *The Fourth Strand of the Reformation: The Covenant Ecclesiology of Anabaptists, English Separatists, and Early General Baptists*, Centre for Baptist History and Heritage Studies 17 (Oxford: Regent’s Park College, 2018), 63–92.

³⁴ William H. Brackney, ‘Baptism and Covenant: A Survey of Early English General Baptist Ecclesiology’, in *The Fourth Strand of the Reformation: The Covenant Ecclesiology of Anabaptists, English Separatists, and Early General Baptists*, Centre for Baptist History and Heritage Studies 17 (Oxford: Regent’s Park College, 2018), 93–116.

³⁵ Paul S. Fiddes, *A Leading Question: The Structure and Authority of Leadership in the Local Church* (London: Baptist Publications, 1986); Paul S. Fiddes, ‘Authority in People-Pastor Relationships’, in *Baptist Faith, and Witness: The Papers of the Study and Research Division of the Baptist World Alliance 1990–1995*, ed. L.A. (Tony) Cupit (Birmingham, AL: Samford University, 1995), 59–63; Baptist Union of Great Britain, *Forms of Ministry among Baptists*.

³⁶ Baptist Union of Great Britain and Ireland, *Believing and Being Baptized*; Fiddes, ‘Baptism and the Process of Christian Initiation’.

³⁷ Fiddes, ‘Church, Trinity and Covenant’; Paul S. Fiddes, ‘Ekkleziologiia Koinonii u Katolikov i Baptistov: Germenevtika, Perikhorezis i Individual’nost’ [Koinonia Ecclesiology among Catholics and Baptists: Hermeneutics, Perichoresis and Individuality]’, *Stranitsy: Bogoslovie, Kul’tura, Obrazovanie* 18, no. 2 (2014): 250–69.

Теологічні підвалини завітної еклезіології Пола Фіддеса

В цьому розділі будуть представлені три найбільш важливі концепції, на яких ґрунтується завітна еклезіологія Пола Фіддеса: теологія та практика завіту, новозавітна концепція койнонії та новозавітний образ Церкви як Тіла Христа.

Теологія та практика завіту

Слід зазначити, що Фіддес пропонує дивитися на Церкву з теологічної перспективи: розуміння природи Церкви тісно пов'язано з задумом Бога створити особливий народ, який через Христа має співучасть в Бозі.³⁸ Це передбачає, що еклезіологія тісно пов'язана не лише з таїнствами та сотеріологією, а навіть з доктриною Трійці.³⁹ Для цього Фіддес використовує мову завіту. Він вказує, що тема та мова завіту має потенціал для відкриття нових шляхів богословської думки. Навколо цієї теми він вибудовує розуміння помісної спільноти, вселенської Церкви та РЦС, переплітаючи її з НЗ концепціями *койнонії* та Тіла Христа.⁴⁰

Завіт займає одне з найбільш суттєвих місць в теології Пола Фіддеса. Він ставить його в центр баптистської теології, оскільки той тісно пов'язаний з формуванням богослов'я у баптистський спосіб;⁴¹ завіт був важливим у минулому та “поступово відновлюється в наш час.”⁴² Більш того, завершення завіту є визначальним для розуміння баптистської ідентичності.

Як відомо, генеалогічно ранні англійські загальні баптисти пов'язані з англійськими сепаратистами. Останні розуміли церкву як спільноту вірних, що зв'язала себе обопільним завітом “ходити разом шляхами Господніми”. Коли ранні англійські баптистські спільноти, переконані що державна церква не може бути вірним народом Божим, відокремилися від неї, особливе розуміння завіту давало змогу обґрунтувати зв'язок з завітним народом Бога через свій помісний завіт та присутність Христа серед них.⁴³ Практика завершення завіту та богословське розуміння завіту були дуже важливим для декількох поколінь баптистів. Трохи пізніше ця ідея та практика занепадають через посилення ролі хрещення як засобу приєднання до завіту. Окрім історичного значення ідея завіту дозволяє доторкнутися до таких важливих богословських тем як співучасть в Бозі та в Його місії в світі, зв'язок Божої благодаті та свобідної волі людини, а також міжцерковні відносини та відношення з суспільством та всім творінням.⁴⁴

³⁸ Fiddes, *Tracks and Traces*, 66; Brian Haymes, Ruth M.B. Gouldbourne, and Anthony R. Cross, *On Being the Church: Revisioning Baptist Identity*, Studies in Baptist History and Thought 21 (Milton Keynes, U.K.; Colorado Springs, CO: Paternoster Press, 2008).

³⁹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 17.

⁴⁰ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 4; Fiddes, *Tracks and Traces*, 197–227.

⁴¹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 18–20, 53–56; Fiddes, ‘Towards a New Millenium’, 16–18.

⁴² Fiddes, *Tracks and Traces*, 17.

⁴³ Fiddes, 24.

⁴⁴ Fiddes, 18–20, 23–24, 53–56.

Фіддес починає вибудовувати свій погляд на завіт, роздумуючи над біблійним корінням та аналізуючи історичний розвиток завіту серед баптистів. Грунтуючись на здобутках сучасних СЗ досліджень, Фіддес просто називає завіт “угодою чи союзом”⁴⁵ або “угодою Яхве зі Своїм народом, відносини, якими сторони зв’язали себе”.⁴⁶ Він заперечує, що завіт має природу контракту стосовно відносин Бога та Його народу,⁴⁷ стверджуючи, що “завіт – це відносини та довіра, це ‘слідування разом’, що якимось таємничим чином стає частиною самого шляху спасіння.”⁴⁸ Бог ініціює ці відносини задля блага людських учасників.⁴⁹

Аналізуючи завіти в СЗ та НЗ, Фіддес знаходить дві традиції їх зображення: завіт-обітниця та завіт-закон.⁵⁰ Перший – це Божа обітниця дарувати життя та благополуччя (завіт з Ноем, Авраамом та Давидом), в той час як другий – це угода з народом Ізраїлю через Мойсея бути їх Богом, яка вимагає послуху Його заповідям. Безвідносно до типу, стверджує Фіддес, завіти об’єднує те, що вони ініційовані Богом та вимагають відгука людей у формі довіри (завіт-обітниця) чи послуху (завіт-закон). Відмінність двох форм полягає в їх акцентах, а не в сутності.⁵¹ Як довіра, так і послух мають знаходитися у творчій напрузі щоб запобігти викривлень в будь-яку сторону. Той факт, що в Біблії знайдено дві форми завіту підводить Фіддеса до висновку, що “жодне вираження Божого завіту в людських словах не може ніколи бути остаточним”.⁵² Оскільки Божий народ ще в дорозі, всі формули завіту є попередніми, однак “сам по собі завіт є більш фундаментальним ніж будь яке його конкретне зображення у людських словах. Базовими є вияв ініціативи Бога для досягнення свого бунтівного створіння та відгук довіри та послуху, який Він очікує від них.”⁵³ Ці базові елементи знаходять своє звершення у новому завіті, встановленому Христом, який “звершує усі свої *обітниці* та займається результатами неспроможності людей виконати наші *обов’язки*”.⁵⁴

Залишається відкритим питання – в якій мірі традиційне баптистське розуміння завіту як угоди членів помісної церкви “ходити разом” співзвучно божественно встановленим завітам з окремими особами. Фіддес намагається вирішити це, вказуючи, що Авраам та Давид були лідерами, що представляли народ; таким чином,

⁴⁵ Paul S. Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, in *Bound to Love. The Covenant Basis of Baptist Life and Mission* (London: Baptist Union, 1985), 10.

⁴⁶ Fiddes, *Tracks and Traces*, 74.

⁴⁷ Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, 1985, 10.

⁴⁸ Fiddes, *Tracks and Traces*, 9.

⁴⁹ Paul S. Fiddes, ‘Covenants, Theology Of’, in *A Dictionary of European Baptist Life and Thought*, Studies in Baptist History and Thought 33 (Milton Keynes, U.K.; Colorado Springs, CO: Paternoster Press, 2009), 124.

⁵⁰ Paul S. Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, in *Bound to Love. The Covenant Basis of Baptist Life and Mission* (London: Baptist Union, 1985), 10–11; Fiddes, ‘Church, Trinity and Covenant’, 47–48; Fiddes, *Tracks and Traces*, 74–85.

⁵¹ Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, 1985, 12, 14–15.

⁵² Fiddes, 16.

⁵³ Fiddes, 16.

⁵⁴ Fiddes, ‘Church, Trinity and Covenant’, 49.

завіти з ними включали також народ Ізраїлю.⁵⁵ В цьому сенсі СЗ завіти відрізняються від їх близькосхідних аналогів, оскільки в останніх богів закликали у свідки завіту між рівними сторонами, в той час як в біблійних завітах Бог стає завітним партнером і, долучаючись до завіту з Богом, народ також вступав в завіт один з одним. Таким чином, завіт “більше не є виключно людською угодою, а союзом, утвореним у наслідуванні союзу, утвореному між Богом та ними. Оскільки Бог покликав Свій народ у завіт, вони *також* були покликані у завіт одного з одним.”⁵⁶ Це важливе твердження проливає світло на те, яким чином ранні англійські баптисти поєднали божественний та людський вимір завіту.

Звертаючись до раннього баптистського розуміння завіту Фіддес вказує, що воно віддзеркалює спадщину англійських сепаратистів, яка полягає в “сприйнятті завіту одночасно у двох вимірах – вертикальному та горизонтальному; тобто, церква одночасно була зібрана рішенням членів, які заключили завіт чи величну угоду *i* з Богом, *i* один з одним.”⁵⁷ Підсумовуючи дискусію про значення завіту серед пуритан, особливо відносно умовного та безумовного вимірів, Фіддес наводить чотири варіанти вжитку завіту: (1) завіт благодаті, заключений Богом з людством та ангелами для їх спасіння в Ісусі Христі, є типовим для думки Кальвіна; (2) “вічний завіт” – угода між особами Трійці відносно спасіння обраних через Сина, пояснений Бенджаміном Кічем та Джоном Гіллом; (3) Божа угода з Його Церквою або церквами, до якої апелював Томас Картрайт; та (4) помісний завіт членів окремої церкви, типовий для сепаратистської традиції Роберта Брауні, Генрі Барроу, Френсіса Джонсона та Джона Сміта.⁵⁸ Четвертий варіант поєднує “вертикальний” (з Богом) та “горизонтальний” (один з одним) виміри завіту та представляє типове для баптистів XVII століття бачення помісної церкви як “зв’язаної з Господом та один одним ‘обопільною згодою’.”⁵⁹

Але найбільш важливо те, яким чином ці різні розуміння завіту пов’язані між собою. Фіддес вказує, що і сепаратисти і баптисти почали поєднувати різні значення поняття. Так, злиття третього та четвертого значень можна знайти вже у Брауні,⁶⁰ котрий вважав людський акт та обітницю такими, що одночасно стають Божим актом прийняття помісної церкви “в Його народ” та обітницею бути їх Богом та Спасителем.⁶¹ Цей акт також мав імплікації для природи влади помісної церкви, вводячи її під пряму владу Христа, означену “печатками завіту” в обранні

⁵⁵ Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, 1985, 10.

⁵⁶ Fiddes, ‘Covenant - Old and New’, 1985, 13. Приклади взаємності завіту між людьми у Писанні див. у Larry Kreitzer and Deborah Rooke, “Walking in Covenant”: The Scriptural Basis for an Early Baptist Principle, in *For the Sake of the Church: Essays in Honour of Paul S. Fiddes*, ed. Anthony Clarke, Centre for Baptist History and Heritage Studies 3 (Oxford: Regent’s Park College, 2014), 19–20.

⁵⁷ Fiddes, *Tracks and Traces*, 22.

⁵⁸ Fiddes, 25–31.

⁵⁹ Fiddes, 31.

⁶⁰ Fiddes, 33. В іншому місці Фіддес стверджує, що це була інновація Сміта, див. Fiddes, 76; cf. B.R. White, *The English Separatist Tradition* (Oxford: Oxford University Press, 1971), 128–29.

⁶¹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 33.

служителів, звершенні таїнств та відправленні церковної дисципліни.⁶² З іншого боку, Джон Сміт поєднав третє та четверте значення завіту з першим: вічним завітом. Фіддес наполягає, що Сміт писав про церкву, виходячи з перспективи вічного завіту, який має різні диспенсації в Старому та Новому Завітах. Через завіт Бог дає Христа, а з Ним всі благословення завіту, обирає віруючих та стає Богом Свого народу. Бенджамін Кіч схоже наслідував ту ж саму ідею, в той час як Джон Гілл обмежив заключення завіту лише особами Трійці та перетворив помісний завіт у контракт з обопільними обов'язками.⁶³ Не дивлячись на занепад баптистської практики заключення завіту у XVII столітті, яку витіснив наголос на хрещенні по вірі як шлях вступу в церкву⁶⁴ та ідеї Гілла, що призвели до розуміння церкви як добровільного товариства,⁶⁵ Фіддес вбачає потенціал в розвитку ідей Сміта та Кіча про співучасть у помісному завіті та завіті благодаті. Він розвиває цю ідею далі, поєднуючи помісний завіт з внутрішньою спільністю Трійці.⁶⁶

Фіддес підходить до цього завдання творчо, запозичуючи у Карла Барта концепцію обрання, яке є реальною діяльністю Божого слова в історії, що робить можливим людський відгук Богові через дарування Божої благодаті.⁶⁷ По-друге, він вказує, що вічне Боже рішення (“основний декрет”) заключити завіт з людством через Ісуса Христа “вічно формує відносини любові у самій Божій триєдиній сутності”.⁶⁸ Оскільки Ісуса з Назарету неможливо відрізнити від особи божественного Сина, в ньому “Бог обрав *людство* для божественного спілкування, та обрав *Божу особистість* як завітного партнера з людством”.⁶⁹ Фіддес називає це “подвійним декретом”. Він робить висновок, що це вказує на розуміння вічних відносин у триєдиному Бозі як “своєрідні завітні відносини”. Однак сам Барт уникав такого висновку, заперечуючи образ юридичного акту двох божественних осіб відносно викуплення, притаманний федеральній теології, а також наголошення єдності завіту благодаті, яке не припускає будь-який інший завіт.⁷⁰ Таким чином, Боже обрання людства та себе вкорінене в його акті “самовіддачі у партнерстві зі світом”.⁷¹ Наслідуючи Брюса Макормака, Фіддес називає це “завітною онтологією”,⁷² що означає “заклучення завіту з Ісусом Христом, типовим сином людським, як тим, хто ‘даний у’ вічному породженні божественного

⁶² Fiddes, 33.

⁶³ Fiddes, 35–36.

⁶⁴ Fiddes, 30.

⁶⁵ Fiddes, 34–35.

⁶⁶ Fiddes, 35.

⁶⁷ Fiddes, 35.

⁶⁸ Fiddes, 35.

⁶⁹ Fiddes, 35, 78, 162, 252–53.

⁷⁰ Fiddes, 36.

⁷¹ Fiddes, 79.

⁷² Fiddes, 36.

Сина від Отця”.⁷³ Далі він припускає, що “подвійний декрет” також можна тлумачити як “подвійний завіт”, який включає Боже слово завітної обітничі (вимовлення божественного Логосу) та завітний послух втіленого Христа як вічний відгук завітного партнера.⁷⁴ Цей шаг дозволяє Фіддесу зв’язати “горизонтальне” людське заключення завіту з “вертикальним” аспектом Божого завіту і через це увібрати його у “внутрішнє заключення завіту у Бозі”. Таким чином Фіддес відновлює онтологічну основу заключення завіту та виходить за рамки прагматичних причин об’єднання ресурсів задля досягнення певних завдань, що є типовим для добровільного товариства.

Койнонія (*koinonia*)

Завітне мислення Фіддеса щодо церкви та РЦС тісно пов’язане з концепцією *koinonia*, яка є досить популярною у сучасній еклезіології⁷⁵ завдяки своїй здібності виражати різноманітні відносини⁷⁶ та вкорінювати їх теологічно в розумінні Трійці.⁷⁷ Так Фіддес звертається до “койнонії”, розглядаючи відносини в середині Трійці,⁷⁸ вкорінюючи людську спільноту у Трійці,⁷⁹ пояснюючи відносини помісної церкви та вселенської Церкви,⁸⁰ відносини церков у світлі екуменічного заклику,⁸¹ а також стосовно відносин християн один з одним та з Господом.⁸² Він ґрунтує ці відносини у “баченні Бога як трьох осіб, кожна іпостась є відмінною реальністю завдяки її відносинам з двома іншими

⁷³ Fiddes, 79.

⁷⁴ Fiddes, 79.

⁷⁵ Щодо *koinonia* в екуменічних дискусіях див. Lorelei F. Fuchs, *Koinonia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology: From Foundations through Dialogue to Symbolic Competence for Communionality* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2008). Про еклезіологію спілкування див. John D. Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*, Contemporary Greek Theologians 4 (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir’s Seminary Press, 1985); Jean-Marie Roger Tillard, *Church of Churches: The Ecclesiology of Communion* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1992); Jeffrey T. VanderWilt, *A Church without Borders: The Eucharist and the Church in Ecumenical Perspective* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1998); Dennis M. Doyle, *Communion Ecclesiology: Vision and Versions* (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2000); Jean-Marie Roger Tillard, *Flesh of the Church, Flesh of Christ: At the Source of the Ecclesiology of Communion* (Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 2001). Баптистську версію див. у Nigel G. Wright, “Koinonia” and Baptist Ecclesiology: Self-Critical Reflections from Historical and Systematic Perspectives, *The Baptist Quarterly* 35, no. 8 (October 1994): 363–75.

⁷⁶ Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 135.

⁷⁷ Fiddes, “The Church’s Ecumenical Calling”, 39; cf. Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5.

⁷⁸ Fiddes, *Participating in God*, 11–61; Fiddes, *Tracks and Traces*, 71.

⁷⁹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 76.

⁸⁰ Paul S. Fiddes, “The Church Local and Universal: Catholic and Baptist Perspectives on Koinonia Ecclesiology”, in *Revisioning, Renewing, and Rediscovering the Triune Center. Essays in Honor of Stanley J. Grenz*, ed. Derek J. Tidball, Brian S. Harris, and Jason S. Sexton (Eugene, OR: Cascade Books, 2014), 97–100.

⁸¹ Fiddes, “The Church’s Ecumenical Calling”, 39–42.

⁸² Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 135.

та поєднана у спільність (*koinonia*) життя, що є такою близькою, що ми стоїм перед єдиним Господом”.⁸³

В такому баченні божественна *koinonia* передує іншим спільнотам, оскільки “вона вже існує в Бозі, у взаємній віддачі та прийнятті любові між Отцем та Сином у спільності Духа”.⁸⁴ Більш того, вона утворює інші спільноти, як про це сказано у звіті про діалог ВБА та Римської католицької церкви:

Єдиний Бог існує від вічності у житті відносин, у спільності (*koinonia*) трьох осіб: Отця, Сина та Святого Духа. Ісус Христос, вічний Син, є Словом Божим, Божим особистим переданням жертвовної любові. Таким чином Ісус Христос є Божим одкровенням, яке залучає у спільність Божого триєдиного життя та у спільність (*koinonia*) один з одним. Це означає, що Слово Боже в церкві у повному розумінні є сам Христос, який царює як Господь у благодаті та силі Духа.⁸⁵

Це твердження зазначає, що Христос не лише одкриває але й залучає людей у відносини з Богом та один одним. Як в завіті, де Бог ініціює відкриття внутрішніх відносин Трійці а завітна спільнота відкликається послухом та довірою, так і в *койнонії*. Наміри Бога охоплюють все творіння.⁸⁶ Завіт же передбачає більшу інтенціональність у відносинах святих з Богом та між собою.⁸⁷

Оскільки божественна *койнонія* передує всім спільнотам, про Церкву слід також мислити як про *койнонію*, завдяки її участі у житті Трійці через Ісуса Христа.⁸⁸ Це також вірно по відношенню до помісної спільноти та групи громад у певній місцевості.⁸⁹ Однак це зачіпає питання, як вселенська Церква, помісна спільнота або група громад співвідносяться між собою. Це питання Фіддес обговорює у статті, присвяченій католицькому та баптистському погляду на *койнонію*.⁹⁰ Він ґрунтується на тезах дискусії католицьких теологів Леонардо Боффа, Джозефа Рацингера та Вальтера Каспера, а також залучає погляди баптистського теолога Стенлі Гренца. Фіддес погоджується, що вселенська Церква не є сукупністю

⁸³ Fiddes, *Tracks and Traces*, 71. Хармон називає це “Тринітаризмом сопричастя” (participatory Trinitarism) та визначає як “розуміння Бога, що є істотно реляційним та спільнотним, *ad intra* та *ad extra* що відновлює патристичні концепції *перихорезису* та *теозису*, проводить соціальні тринітарні зв’язки між Триєдиним Богом та людством в образі Бога”. Harmon, ‘Trinitarian Koinōnia and Ecclesial Oikoumenē’, 22. Фіддес відкидає “соціальні тринітарні зв’язки” оскільки Трійцю неможливо уявляти спільнотою, він навіть критикує модель соціальної Трійці. Paul S. Fiddes, ‘Covenant and Participation: A Personal Review of the Essays’, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 125. Для Фіддеса особи “є відносинами” а не “мають відносини”. Fiddes, ‘Participating in the Trinity’, 379–83; Fiddes, ‘Covenant and Participation’, 131.

⁸⁴ Fiddes, *Tracks and Traces*, 214.

⁸⁵ Catholic Church and Baptist World Alliance, ‘The Word of God in the Life of the Church’, §7, 34.

⁸⁶ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5; Fiddes, *Tracks and Traces*, 251; Fiddes, ‘Covenant and Participation’, 127–29.

⁸⁷ Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 136–38.

⁸⁸ Catholic Church and Baptist World Alliance, ‘The Word of God in the Life of the Church’, §11, 36.

⁸⁹ Catholic Church and Baptist World Alliance, §12, 37.

⁹⁰ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’.

помісних церков, навпаки, “помісні церкви утворюються ‘з вселенської Церкви та в ній’”⁹¹ хоча пізніше він схвалює звіт баптистсько-католицького діалогу, вказуючи, що “між помісною та вселенською церквою Христа є взаємне існування та взаємоперебування.”⁹² Каспер називає це “*перихорезисом* помісної та вселенської церкви: помісні церкви та вселенська церква обопільно включають одна одну; вони поділяють те ж саме існування та живуть всередині одна одної, в містичній єдності, яка ‘утворена за образом Трійці’”.⁹³ Фіддес погоджується з Каспером стосовно *перихоретичних* відносин між помісною та вселенською церквою, а з Рацингером щодо передування вселенської церкви яка утворює *койнонію*. Він намагається комбінувати обидва погляди з теологією Тіла Христа, в якій “і помісна громада і зібрання церков є ‘тілом Христа’ що роблять Христа видимим у світі; однак Христос у своєму славному тілі воскресіння, що пов’язане з його попереднім тілом, повинно існувати до них ”.⁹⁴ Це приводить до важливості теології Тіла Христа для еклезиології Фіддеса.

Тіло Христа

Богослов’я Тіла Христа є важливим для протиставлення розумінню *койнонії* як невидимої духовної єдності.⁹⁵ Образ Тіла Христового є “фундаментальним образом єдності” який передбачає видимість.⁹⁶ В першу чергу образ описує вселенську Церкву але для баптистів помісна спільнота також є “тілом Христа”, що є головним але не єдиним можливим виявом.⁹⁷

Щоб зрозуміти, яким чином Церква є Тілом Христа, Фіддес аналізує три можливих значення НЗ фрази “тіло Христа”: тіло церкви, тіло євхаристичного хліба та Ісусове тіло воскресіння.⁹⁸ Вони є “переплетеними, зітканими, такими, що накладаються та обумовлюють один одне замість того, щоб бути тим самим”.⁹⁹ Це впливає на побудову Фіддесом баптистського погляду на Церкву як євхаристичну спільноту.¹⁰⁰

Твердження, що євхаристія утворює Церкву може бути дійсним лише в тому разі, якщо з баптистської перспективи підтверджуються наступні дві істини: таїнства уможливають присутність Христа з його народом; спільна трапеза ототожнює членів Церкви.¹⁰¹ Обговорюючи різні погляди на присутність тіла

⁹¹ Fiddes, 100.

⁹² Catholic Church and Baptist World Alliance, ‘The Word of God in the Life of the Church’, §12, 37.

⁹³ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 111.

⁹⁴ Fiddes, 116.

⁹⁵ Fiddes, *Tracks and Traces*, 195–96; Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 40–41.

⁹⁶ Fiddes, *Tracks and Traces*, 197.

⁹⁷ Fiddes, 198–200.

⁹⁸ Fiddes, 67, 150–52.

⁹⁹ Fiddes, 151.

¹⁰⁰ Fiddes, 157–92.

¹⁰¹ Fiddes, 157.

Христа в елементах євхаристії¹⁰² Фіддес вказує на незамінність метафор вживання хлібу та пиття вина “оскільки вони означають аспект отримання таємниці благодаті, яка не може бути виражена інакше”.¹⁰³ Далі присутність Христа через таїнства поєднується з його присутністю у тілі громади. Взаємне накладання “тіла Христа” у хлібі та громаді можна виразити трьома способами: причастя, історія та таїнство. Для баптистів “причастя” має подвійне значення спільності з Христом та один одним, таким чином Христос присутній як через елементи, так і через громаду.¹⁰⁴ Історія пов’язана з соціо-лінгвістичним поглядом, згідно з яким “спільнота утворюється історіями, які вона розповідає”.¹⁰⁵ Як слова, символи та дії біблійної історії роблять можливою Божу присутність, те ж саме робить і пригадування історії під час євхаристичної літургії.¹⁰⁶ Церква як таїнство стає одним з “шляхів до спільності з Божим триєдиним життям”.¹⁰⁷

Фіддес також зазначає, що участь у Вечері Господній “ототожнює декого як члена церкви Христа через її зв’язок з хрещенням та з’єднує членство, хрещення та євхаристію.”¹⁰⁸ Церква як євхаристична спільнота “утворюється діями двох таїнств, які згадують історію Ісуса, та актуалізують її у сучасності. Тільки в церкві хліб, вино та вода є засобами, через які Христос обіцяє бути присутнім, і ми можемо регулярно очікувати, що він зустріне нас в них”.¹⁰⁹ Таким чином, церква, помісна чи вселенська, є Тілом Христа тому, що віруючі є включені в Христа через хрещення та запевнені в присутності та безпосередньому володарюванні Христа серед них.¹¹⁰

Христос робить свою присутність у світі видимою у різних формах: через зібрання членів, яких Христос наділив дарами¹¹¹ або в формі місії та соборів.¹¹² Це має імплікації для помісних спільнот, які об’єднуються у розширені групи, що є “вільним альтернативним вибором не більше аніж приналежність Христу.”¹¹³

¹⁰² Fiddes, 160–66.

¹⁰³ Fiddes, 166.

¹⁰⁴ Fiddes, 168.

¹⁰⁵ Fiddes, 169. Див. George A Lindbeck, *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Postliberal Age* (Louisville, Ky.: Westminster John Knox Press, 2009), 102–10; Stanley M Hauerwas, *The Peaceable Kingdom: A Primer in Christian Ethics* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2011), 96–102.

¹⁰⁶ Fiddes, *Tracks and Traces*, 169.

¹⁰⁷ Fiddes, 170.

¹⁰⁸ Fiddes, 174. Євхаристія як ототожнення членів вкорінена в розумінні відносин різних вимірів Тіла Христа: втіленого, євхаристичного, церковного та світського. Фіддес будує на соціальному розумінні тіла (187-88) та пов’язує це з думкою про реляційне перебування Бога з Його народом та наше перебування у Бозі – співучасть чи *перихорезис* (188-89).

¹⁰⁹ Fiddes, 191.

¹¹⁰ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5; Fiddes, *Tracks and Traces*, 66–67, 128–29.

¹¹¹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 67; cf. Fiddes, *A Leading Question*, 20; Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5.

¹¹² Fiddes, *Tracks and Traces*, 207–14.

¹¹³ Fiddes, 200.

Переосмислення церкви в світлі завіту

Говорячи про Церкву Фіддес розрізняє *спільноту* (помісну), *Церкву* (вселенську) та *форму церковного буття* (розширений союз). Не дивлячись на відмінності всі три концепції є взаємопов'язаними. Фіддесу вдається інтегрувати їх з допомогою розуміння Церкви як спільноти завіту: “Церква як спільнота нового завіту, знамення Божої триєдиної спільноти та як тіло Христа має помісну, регіональну та вселенську форму.”¹¹⁴

Помісна церква

Помісна церква, яку ще називають “спільнотою вірних” або “зібранням”, це група віруючих, зв'язаних завітом,¹¹⁵ спільнота “видимих святих.”¹¹⁶ Баптистське розуміння церкви базується на обітницях Христа “де двоє чи троє зібрані в ім'я Моє, там Я посеред них” (Мат. 18:20).

Оскільки така спільнота віруючих зібрана воскреслим Христом навколо Нього вона, таким чином, підпорядкується владі Христа: “через завіт помісна спільнота знаходиться під прямою владою Христа і завдяки цьому отримує ‘знаки/печатки завіту’ – тобто, владу обирати своїх священнослужителів, святкувати таїнства хрещення та Вечері Господньої та здійснювати дисципліну (влада ‘в'язати та розрішати’).”¹¹⁷ Знаходження під владою Христа дає помісній церкві свободу від будь-якої “зовнішньої церковної влади”¹¹⁸ а також надає відповідальність пізнавати розум Христа.¹¹⁹ Пол Фіддес наполягає, що таке розуміння свободи суперечить концепції автономії, яка ґрунтується на “свободі індивіда або на саморегуляції добровільного товариства.”¹²⁰

Обговорюючи природу керівництва, Фіддес стверджує, що помісна церква має певні обмеження в обранні священнослужителів для пасторського нагляду: “ми визнаємо, що хоча помісна церква є сама по собі компетентною, щоб закликати членів для служіння *diakonia* (пастирського служіння), вона не є компетентною, щоб самій закликати членів на служіння *episkope* (пастирського нагляду) а лише у спільноті з розширеною Церквою.”¹²¹ Фіддес відрізняє пастирське служіння від пастирського нагляду, оскільки останнє пов'язано зі вселенською Церквою.

Як спільнота видимих святих помісна церква є головним видимим вираженням вселенського Тіла Христа:

¹¹⁴ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5.

¹¹⁵ Baptist Union of Great Britain, 6.

¹¹⁶ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 133–34.

¹¹⁷ Fiddes, *Tracks and Traces*, 33; cf. Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 128.

¹¹⁸ Fiddes, *Tracks and Traces*, 44; cf. Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 135.

¹¹⁹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 52; Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 130–31.

¹²⁰ Fiddes, *Tracks and Traces*, 44.

¹²¹ Fiddes, *A Leading Question*, 33.

Де б не були зібрані двоє чи троє, де б не відбувалось ламання тіла хліба причастя (1 Кор. 10:16-17), там і є тіло Христа. Але помісна церква завжди є ‘виявленням’ єдиної Церкви Божої на землі та на небі; вона походить від єдиного тіла. Таким чином, це не питання утворення одного великого тіла з маленьких – своєрідна духовна арифметика; маленькі тіла існують як ‘виявлення’ всього тіла. Окремі церкви вже пов’язані між собою, оскільки тіло передує нашому існуванню, і ми покликані увійти в нього.¹²²

Тим не менш, Пол Фіддес вказує, що першість помісної церкви у виявленні вселенської церкви не виключає інших, хоча і недосконалих, форм “наочності”, таких як асоціації, союзи чи зібрання церков.¹²³ З цього розуміння виходить, що “якщо помісна церква знаходиться під прямою владою Христа як царя, вона неминуче залучається до спільності з усіма тими, хто знаходиться під владою Христа і, таким чином, є частиною його Тіла.”¹²⁴

Вселенська Церква

Для Пола Фіддеса вселенська Церква – це спільність, що охоплює віруючих усіх часів, померлих та живих.¹²⁵ Він визнає, що історично баптисти вірили в невидиму церкву на землі та в небесах хоча це вірування не заперечує видиме явлення Церкви у розширених структурах.¹²⁶ Невидима церква охоплює “повну спільноту усіх викуплених, знаходяться вони всередині чи за межами видимої церкви, і чи жили вони в минулому, живуть у теперішньому, чи будуть жити у майбутньому”.¹²⁷ Це розрізнення підкреслювало змішану природу видимої церкви, визнавало Божу прерогативу вступати в спасительні стосунки поза межами людських організацій та підвищувало важливість помісної церкви як виявлення вселенської церкви.¹²⁸

Ця вселенська спільнота віруючих не є лише конгломератом багатьох помісних спільнот; це “вселенська реальність, яка існує до будь-якого помісного вияву себе, таким же чином, як вічний Божий завіт з людством існує до помісних завітних відносин.”¹²⁹ Вселенська церква передує помісній церкві, і остання черпає своє існування з попередньої: “церкви вже пов’язані між собою, оскільки тіло передує нашому існуванню, і ми покликані увійти в нього.”¹³⁰ Це означає, що помісна та вселенська церква знаходяться у перихоретичних відносинах одна до одної.¹³¹

¹²² Fiddes, *Tracks and Traces*, 198; cf. Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 6.

¹²³ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 135, 136, 137.

¹²⁴ Fiddes, *Tracks and Traces*, 44.

¹²⁵ Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 46.

¹²⁶ Fiddes, 46; Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 133.

¹²⁷ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 134.

¹²⁸ Fiddes, 135.

¹²⁹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 32, 198.

¹³⁰ Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 44.

¹³¹ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 118.

Пол Фіддес наголошує, що образ Тіла Христа перш за все зображує вселенську церкву, хоча цей титул також відноситься і до помісної церкви.¹³² Для Фіддеса образ передбачає видимість Тіла Христа у світі: “ця вселенська Церква повинна бути видимою (і не залишатися тільки невидимою, духовною реальністю) оскільки одна з причин називати Церкву ‘Тілом’ Христа — це виразити реальність, що Церква робить Христа явним в світі.”¹³³ Він визнає, що вселенська церква “ніде не була видимою в своїй повноті”¹³⁴ і критикує намагання прирівняти видимість та неподільність, типові для православної еклезиології, оскільки такий погляд не враховує реальність трагічної видимої роздробленості Церкви. Фіддес відстоює баптистський погляд, який є “сумішшю реалізму відносно розірваної спільності та рішучості здолати скандал розділення,”¹³⁵ та вказує на Боже смирення в прийнятті розділеної церкви, називаючи це “одним з вимірів Божого досвіду хреста”.¹³⁶ Це перекидає місток до недосконалих але реалістичних способів зробити Христа видимим через РЦС.

Розширені церковні структури (РЦС)

Підхід Пола Фіддеса до ситуації роздробленості вселенської церкви є досить збалансованим, він включає визнання факту та бажання здолати скандал розділення. Церква як спільнота завіту, яка відображає життя Трійці та є Тілом Христа, має бути присутня на кожному рівні суспільства: помісному, регіональному, національному та міжнародному.¹³⁷ Це співзвучно з трьома формами, які може прийняти церква: помісна (*спільнота*), вселенська (Церква) та регіональна (*форма існування церкви*).¹³⁸ Остання передбачає, що помісні спільноти “існують як церква... разом у розширеному союзі”.¹³⁹ На регіональному, національному та міжнародному рівні намагання “зробити Христа видимим” може втілитися лише через різні соборні форми, такі як “спільність всесвітніх спільнот”.¹⁴⁰

Це потребує переосмислення еклезиологічного статусу РЦС. Історично баптисти ніколи не називали свої асоціації “баптистською Церквою”,¹⁴¹ але вони завжди цінували взаємозалежність помісних церков. Хоча асоціації були засновані зі, здавалось би, прагматичних причин,¹⁴² ці зібрання вважалися церковними.¹⁴³

¹³² Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5.

¹³³ Baptist Union of Great Britain, 5.

¹³⁴ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 135.

¹³⁵ Fiddes, *Tracks and Traces*, 206, 247.

¹³⁶ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 137.

¹³⁷ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 10.

¹³⁸ Baptist Union of Great Britain, 10.

¹³⁹ Baptist Union of Great Britain, 10.

¹⁴⁰ Fiddes, *Tracks and Traces*, 14.

¹⁴¹ Fiddes, 15.

¹⁴² Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 6–7.

¹⁴³ Baptist Union of Great Britain, 6.

Концепції завіту, *спільності* та Тіла Христа утворюють богословські підвалини союзу.¹⁴⁴ Таким чином, ідея завіту передбачає Боже покликання людей до вірних відносин заради його місії; як *койнонія* Церква поділяє спільність з триєдиним Богом через Христа та свідкує світу про ці відносини; через присутність та служіння Святого Духа церква є Тілом Христа, яке робить Його видимим у світі.¹⁴⁵

Фіддес припускає, що тут “богослов’я завіту корисне оскільки воно поєднує разом те, що Христос робить, щоб зробити себе присутнім у світі через своє тіло, та що його *члені* роблять добровільно у співпраці.”¹⁴⁶ В іншому місці Пол Фіддес припускає, що “концепція завіту, якщо вона добре вкорінена *теологічно*, є повністю відкритою для об’єднання церков у найширших формах кооперації.”¹⁴⁷ Він доводить, що хоча спроби тлумачити завіт в поняттях волюнтаризму, які походять з “обопільних аспектів біблійних завітів та світських моделей контракту”¹⁴⁸ мають певні історичні підвалини у баптистській думці, вони, тим не менш, обмежують завершення завіту лише одним виміром відносин між церквами і, таким чином, є недостатніми з теологічної точки зору, оскільки баптисти розуміли церкву одночасно як зібрання і зібрану спільноту, яка знаходиться під безпосередньою владою Христа.¹⁴⁹ Він вбачає загрозу у принципі добровільної асоціації.¹⁵⁰ Висновок Фіддеса пряmlinійний: “Асоціації та союзи церков не орієнтовані на завдання, а є засобами пізнання мети Бога у цьому світі.”¹⁵¹

Завіт має людський та божественний виміри, які в цілому співзвучні з концепцією “зібраної церкви”. З людського боку члени церкви збираються разом добровільно, але їх зібрання – завжди відповідь на дію Христа, який збирає Свою церкву. Це також можна розширити на спільноту церков, зібраних Христом.¹⁵² Тлумачення РЦС через завіт враховує, з одного боку, поміркований погляд на ці структури, оскільки вони завжди є “недосконалими знаками вселенської церкви”,¹⁵³ та серйозне відношення до завітної вірності.¹⁵⁴ Фіддес вказує, що РЦС було зведено до прагматичних альянсів, які не мають еклезіологічної цінності. Він наголошує, що необхідно ставитись до РЦС не як до орієнтовані на завдання, прагматичні та тимчасові альянси, а як до церковних союзів, що передбачає більш сталі відносини.¹⁵⁵ Це означає, що вони “мають завітні відповідальності для

¹⁴⁴ Baptist Union of Great Britain, 5–6.

¹⁴⁵ Baptist Union of Great Britain, 4–5.

¹⁴⁶ Baptist Union of Great Britain, 9.

¹⁴⁷ Fiddes, *Tracks and Traces*, 44.

¹⁴⁸ Fiddes, 41.

¹⁴⁹ Fiddes, 42.

¹⁵⁰ Fiddes, 44.

¹⁵¹ Fiddes, 45.

¹⁵² Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 8.

¹⁵³ Fiddes, *Tracks and Traces*, 14.

¹⁵⁴ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 9.

¹⁵⁵ Fiddes et al., *On the Way of Trust*, 22–27.

прийняття рішень та пророчої критики, для здійснення нагляду (*episkope*) та підтримки місії не менше, ніж помісні спільноти, хоча і не таким же чином.”¹⁵⁶

Фіддес розрізняє членство у національних деномінаційних структурах та глобальних деномінаційних та екуменічних спільнотах. В той час як регіональні та національні зібрання церков можна назвати “завітними зібраннями”,¹⁵⁷ глобальним деномінаційним та екуменічним спільнотам не вистачає впливу помісних церков. Щоб бути “церковними” такі співдружності мають відповідати критеріям завіту: (а) участь помісних церков у призначенні представників для зібрань та прийняття корпоративних рішень; (б) рішення помісних церков рахуватися з рішеннями більш широкої групи; (с) участь помісних церков у визнанні та призначенні *episkope*.¹⁵⁸ Ці “розширені групи церков”¹⁵⁹ можуть виражати видиму єдність через обмін Божими духовними дарами та ресурсами у екуменічній місії, а також через соборні форми сповідання одної віри та участі у сакраментальному житті.¹⁶⁰

Практичні імплікації завітної еклезіології

Ці еклезіологічні роздуми мають імплікації для авторитету РЦС по відношенню до помісної церкви, транс-локального керівництва через старших чи регіональних служителів та місії. Пол Фіддес формулює це в “богослов’ї довіри”,¹⁶¹ концепції пасторського нагляду та завітної співучасті у місії Христа.

Богослов’я довіри

Вперше концепція довіри з’являється в невеличкій книзі Фіддеса зі структури та авторитету лідерів помісної церкви.¹⁶² Ці питання він розглядає у світлі Біблії, широкої традиції та баптистського теологічного спадку,¹⁶³ намагаючись “проаналізувати те, як наші переконання щодо лідерства в церкві мають бути засновані на доктрині про Бога”.¹⁶⁴ Бог та його відносини з людством є моделлю для побудови теології лідерства. Фіддес звертається до довіри у третій частині своєї книги.

Визнаючи, що церковне зібрання, яке намагається пізнати розум Христа, має остаточну владу, Фіддес стверджує, що помісна церква потребує надійні ресурси для цього: авторитет духовних лідерів, пророцтво, розширена церква та Писання.¹⁶⁵ Опора на духовних лідерів та розширену церкву містить певний ступінь

¹⁵⁶ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 10.

¹⁵⁷ Baptist Union of Great Britain, 11.

¹⁵⁸ Baptist Union of Great Britain, 13–14.

¹⁵⁹ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 137.

¹⁶⁰ Fiddes, *Tracks and Traces*, 207–14; cf. 177–78.

¹⁶¹ Fiddes et al., *On the Way of Trust*.

¹⁶² Fiddes, *A Leading Question*. Скорочена версія Fiddes, ‘Authority’, 59–63.

¹⁶³ Fiddes, *A Leading Question*, 9.

¹⁶⁴ Fiddes, 9.

¹⁶⁵ Fiddes, 52.

довіри. Якщо у випадку лідерів помісної церкви ця довіра будується на свідченнях служіння спільноті,¹⁶⁶ авторитет розширеної церкви знаходиться у контексті завітних відносин. Присутність Христа у помісній спільноті робить її компетентною у пізнанні та наслідуванні розуму Христа. “Все ж це не вся Церква; помісне Тіло є виявом Вселенського Тіла і не може, таким чином, існувати в ізоляції від нього, також [...] не може вона завжди пізнавати розум Христа осторонь від нього,” стверджує Фіддес.¹⁶⁷ Таким чином, помісна церква не володіє всією мудрістю вселенського Тіла Христа. Важливий факт полягає в тому, що помісна церква пов’язана з іншими баптистськими церквами асоціації через завіт, який передбачає взаємну довіру церков.

Залишається відкритим питання яким чином помісна церква має приймати авторитет та рішення РЦС. Фіддес наводить три погляди.¹⁶⁸ По-перше, помісна церква зобов’язана перевіряти і може схвалити рішення РЦС. В цьому випадку помісна церква неспроможна пізнати розум Христа але може розпізнати його в рішенні РЦС. Кінцеве рішення належить помісній церкві. По-друге, помісна церква зобов’язана підкоритися рішенню РЦС. Тут помісна церква визнає неспроможність та відмовляється від права підтверджувати чи блокувати рішення РЦС. Нарешті, помісна церква зазвичай може слідувати рішенню РЦС через довіру: “як церква може довіряти висновкам власних духовних лідерів (коли вони отримали авторитет через служіння), також церковне зібрання може *зазвичай* слідувати рішенням Асоціації чи Зборів Союзу, виражаючи взаємну довіру та уникаючи запеклих спорів.”¹⁶⁹ Отже, помісна церква може ветувати рішення РЦС тільки при наявності поважної причини.

Пізніше Фіддес та його колеги розробили теологію довіри у невеличкій книзі.¹⁷⁰ Тут ідея довіри ґрунтується у відносинах Бога зі своїм творінням а також у Трійці. Вони прочитують біблійну історію (створіння—гріхопадіння—визволення) через призму довіри. Зображуючи відносини Бога зі своїм народом вони вказують на вірність Бога у заключенні завіту з ними:

Біблія називає це ‘завітом’. Це природньо походить з серця Бога. Бог виявляє ініціативу і, закликаючи народ, відкрито присвячує Себе їм. Він буде їх Богом. Якщо він ревнує, то не тому щоб реалізувати своє бажання контролювати а скоріш поводить як коханий, що бажає їм найкращого. Завіт — це вираження благодаті. Це шлях оновлення та свободи, а його джерело життєвої сили — це вірна довіра.

Природа Божої довіри така, що Він дає людям можливість відповісти або не відповісти.¹⁷¹

¹⁶⁶ Fiddes, 52.

¹⁶⁷ Fiddes, 50; cf. 61.

¹⁶⁸ Fiddes, 62–63.

¹⁶⁹ Fiddes, 63.

¹⁷⁰ Fiddes et al., *On the Way of Trust*, 12–13.

¹⁷¹ Fiddes et al., 14.

Божа довіра виявлена в приході Ісуса Христа та новому завіті. Як другий Адам Ісус довіряв Богу до самої смерті на хресті.¹⁷² Для Фіддеса “єдиний правдивий спосіб бути церквою залежить від нашого життя в довірі” і ця довіра до Бога ґрунтується на факті воскресіння Христа.¹⁷³ Також, ранній баптистський досвід завіту є вираженням довіри у відповіді на Боже покликання та посвяту ходити в довірі один до одного у “зібраній церкві”. Вони можуть довіряти один одному “оскільки члени християнської спільноти всі визнають, що покликані до більших зобов’язань, аніж ті, що вони мають один до одного”.¹⁷⁴ Відносини довіри передбачають взаємну відкритість та результуючу вразливість.¹⁷⁵

Ідея завіту та пов’язаної довіри допомагає в теологічному розумінні баптистської спільноти. Асоціація – це група помісних церков, що “йдуть разом та наглядають один за одним”. Такі завітні відносини виражаються у загальному зібранні представників помісних церков щоб пізнати розум Христа та у готовності помісних церков прислухатися до асоціації стосовно питань церковної дисципліни.¹⁷⁶ Напруга між свободою помісної церкви вирішувати внутрішні питання під пануванням Христа та авторитетом асоціації вирішується через посилення на присутність Христа в асоціації, що передбачає довіру помісних церков що інші члени асоціації можуть мати глибше розуміння цілі Христа: “Завіт характеризується глибокими зв’язками взаємної довіри, в якій партнери готові пізнати розум Христа разом та дозволити один одному помісну свободу, та вільно дозволити своїй помісній свободі бути обмеженою більш широким відкриттям Божого задуму.”¹⁷⁷ Чи як каже Фіддес в іншому місці: “Помісні церкви мають свободу оскільки вони існують безпосередньо ‘під владою Христа’, однак асоціації церков разом також знаходяться під тією ж владою, створюючи напругу між помісною спільнотою та асоціацією яка може бути вирішена лише взаємною довірою а на ієрархічною владою.”¹⁷⁸

Завітні відносини в асоціації чи союзі відрізняються від стратегічних альянсів тим, що останні орієнтовані на завдання та є прагматичними, в той час як перші це “‘бути’ разом у взаємних зобов’язаннях”.¹⁷⁹ Слово “союз” є відповідним вираженням завітних відносин церков, оскільки воно стосується союзу віруючих з Христом та вкорінене у вічному завіті в Трійці. Відповідно,

Союз церков в довірі одної до одної є, таким чином відображенням союзу довіри в самому естві Бога. Дійсно, він залежить від довіри між Отцем та Сином у триєдиному Бозі. Саме тому у останньому столітті баптисти, які прагнули сформуванню ‘Баптистський Союз’ часто посилалися на молитву

¹⁷² Fiddes et al., 14–15.

¹⁷³ Fiddes et al., 16.

¹⁷⁴ Fiddes et al., 19.

¹⁷⁵ Fiddes et al., 20.

¹⁷⁶ Fiddes et al., 21–22.

¹⁷⁷ Fiddes et al., 26.

¹⁷⁸ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 104–5.

¹⁷⁹ Fiddes et al., *On the Way of Trust*, 22.

Ісуса до свого Отця у Івана 17, “...щоб вони були єдині, як і ми єдині” (вірш 11). Ідеї ‘завіту’ та ‘Союзу’ є нерозривними.¹⁸⁰

Пасторський нагляд (*episkope*) та РЦС

Пол Фіддес розробляє своє розуміння служіння нагляду на фоні того, що служіння в цілому є “все те, що Бог бажає зробити в, через та серед свого народу.”¹⁸¹ Церква лише приймає участь у служінні та місії Триєдиного Бога. Фіддес переконаний, що пасторська опіка (*diakonia*) та пасторський нагляд (*episkope*) можуть мати корпоративну та індивідуальну форму.¹⁸² Тобто, служіння належить всій спільноті завіту, тому що всі отримують духовні дари та всі члени завіту обіцяють “наглядати один за одним”.¹⁸³ З іншого боку, дехто покликаний до служіння, а їх покликання розпізнане всією спільнотою. Це індивідуальне служіння пасторів та дияконів “фокусує” чи “узагальнює” служіння всієї спільноти.¹⁸⁴

Фіддес притримується дворівневого устрою, де *diakonia* охоплює пастирську працю в помісній церкві¹⁸⁵ а *episkope* представляє служіння за межами помісної церкви.¹⁸⁶ Фіддес вказує, що НЗ *episkopoi* чи старійшини мають певні зобов’язання, що роблять їх служителами розширеної церкви. По-перше, вони відповідальні за навчання вірі або нагляд за вченням.¹⁸⁷ По-друге, вони відповідальні за “захист традиції віри, поєднуючи з цим роль більш раннього вчителя, який успадковував традицію”.¹⁸⁸ Нарешті, вони представляють розширену церкву в помісній церкві, допомагаючи їй відкрити широку перспективу на Божу місію.¹⁸⁹ Неперервний зв’язок з апостолами означає не лише збереження віри вселенської церкви але й виклик церкві, коли це необхідно: “*Episkopos* покликаний наслідувати апостольську перспективу, впевнюючись що історія спасіння передається вірно

¹⁸⁰ Fiddes et al., 23.

¹⁸¹ Baptist Union of Great Britain, *Forms of Ministry among Baptists*, 16. Інші погляди на *episkope*: J. F. V. Nicholson, ‘Towards A Theology of Episcopate Amongst Baptists’, *Baptist Quarterly* 30, no. 6 (1 January 1984): 265–81, <https://doi.org/10.1080/0005576X.1984.11751654>; J. F. V. Nicholson, ‘Towards a Theology of Episcopate Amongst Baptists (Continued)’, *Baptist Quarterly* 30, no. 7 (1 January 1984): 319–31, <https://doi.org/10.1080/0005576X.1984.11751662>; Geoffrey G Reynolds, *First among Equals: A Study of the Basis of Association and Oversight among Baptist Churches* (Place of publication not identified: Berkshire, Southern and Oxfordshire and East Gloucestershire Baptist Associations., 1993); Tony Peck, ‘Episkopé: A Baptist Perspective’, *Journal of European Baptist Studies* 10, no. 3 (May 2010): 5–21.

¹⁸² Fiddes, *Tracks and Traces*, 6, 87; see also Peck, ‘Episkopé’.

¹⁸³ Fiddes, *Tracks and Traces*, 221.

¹⁸⁴ Fiddes, 88.

¹⁸⁵ Fiddes, *A Leading Question*, 32.

¹⁸⁶ Fiddes, 30–32; Baptist Union of Great Britain, *Forms of Ministry among Baptists*, 23. For Baptist perspectives on the three-fold order see Nigel G Wright, *Challenge to Change: A Radical Agenda for Baptists* (Eastbourne: Kingsway, 1991), 172–90; Wright, ‘The “Three-Fold Order”’; Valdis Teraudkalns, ‘Episcopacy in the Baptist Tradition’, in *Recycling the Past or Researching History: Studies in Baptist Historiography and Myths*, ed. Philip Edward Thompson and Anthony R. Cross, *Studies in Baptist History and Thought* 11 (Milton Keynes, UK; Waynesboro, GA: Paternoster, 2005), 272–93.

¹⁸⁷ Fiddes, *A Leading Question*, 30.

¹⁸⁸ Fiddes, 31. cf. Fiddes, *Tracks and Traces*, 89.

¹⁸⁹ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 101.

новими словами в нові часи, і це означає, що до спільноти буде завжди звернене Слово виклику. Це служіння, яке робить усю церкву здібною бути ‘апостольською’ у свідченні доброї звістки Христа та прощенні гріхів, як це робили апостоли.”¹⁹⁰

Масштаб цих служінь означає, що кандидати обираються по-різному. Фіддес наполягає на базовому принципі: “на одне служіння помісна спільнота закликає самостійно, а на інше закликають у зв’язках завітної любові з іншими церквами”.¹⁹¹ Помісна церква “не здатна сама призначати членів на служіння *episkope* (пасторського нагляду) а лише у спільності з розширеною церквою.”¹⁹² На практиці це виражається у рукопокладенні пасторів пасторами. Фіддес припускає, що це не означає “отримання влади, делегованої зверху вниз через ієрархію чиновників ” а “нерозривність з апостольською вірою та визнання покликання Христового тілом Христа, яке виявляється у помісній церкві та за її межами”.¹⁹³

Ідея пасторського нагляду по відношенню до РЦС є логічним наслідком розуміння Фіддесом концепції завіту: “базовий принцип, що походить з нашої конкретної традиції в Церкві Христовій, є таким, що *episkope* відбувається там, де є спільність або завіт.”¹⁹⁴ Це означає що *koinonia* Божого народу передує та утворює основи для обрання та поставлення служителів.¹⁹⁵ Це застосовується як до помісного так і ширшого рівня. Оскільки всі служіння підпадають під дворівневий устрій, служіння нагляду за межами помісної церкви є розширенням *episkope* над групами церков (асоціації) чи союзом церков.¹⁹⁶ Інколи баптисти називали їх “регіональними служителями,” “суперінтендантами” чи “єпископами”.¹⁹⁷ Різні рівні *episkope* не передбачають ієрархічного принципу: “Не існує градації по важливості чи владі, лише відмінність у розмаху *koinonia*.”¹⁹⁸ Це розширене *episkope* є лише “розширенням конгрегаційного *episkope*” де служителі мають лише “пасторський вплив а не виконавчу владу” над помісними церквами.¹⁹⁹ На міжцерковному рівні існують різні форми нагляду: особиста (старші служителі), колегіальна (команда регіональних служителів) чи спільна (асоціація церков чи Загальне Зібрання).²⁰⁰ За Фіддесом всі три форми можна знайти у баптистів.

¹⁹⁰ Fiddes, *Tracks and Traces*, 104.

¹⁹¹ Fiddes, 95.

¹⁹² Fiddes, *A Leading Question*, 33; Fiddes, *Tracks and Traces*, 91; Paul S. Fiddes, ‘Learning from Others: Baptists and Receptive Ecumenism’, *Louvain Studies*. 33, no. 1/2 (2008): 67, <https://doi.org/10.2143/LS.33.1.203.4336>.

¹⁹³ Fiddes, *Tracks and Traces*, 92.

¹⁹⁴ Fiddes, *A Leading Question*, 44; *The Nature of the Assembly*, 30.

¹⁹⁵ Fiddes, *Tracks and Traces*, 222.

¹⁹⁶ Fiddes, ‘Learning from Others’, 65.

¹⁹⁷ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 101; cf. Reynolds, *First among Equals*, 57–61, 65–67; Teraudkalns, ‘Episcopacy in the Baptist Tradition’, 282–83; Wright, ‘The “Three-Fold Order”’, 156. Вивчення інституту посланців: J. F. V. Nicholson, ‘The Office of “Messenger” amongst British Baptists in the Seventeenth and Eighteenth Centuries’, *Baptist Quarterly* 17, no. 5 (1 January 1958): 206–25, <https://doi.org/10.1080/0005576X.1958.11750994>; про суперінтендантів див. H. L. Watson, ‘The General Superintendents’, *Baptist Quarterly* 25, no. 4 (1 January 1973): 146–50, <https://doi.org/10.1080/0005576X.1973.11751396>.

¹⁹⁸ Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 31.

¹⁹⁹ Fiddes, ‘The Church Local and Universal’, 101.

²⁰⁰ Fiddes, *Tracks and Traces*, 221–22; Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 57–59.

На міжцерковному рівні ці служителі служать як духовні радники, місіонерські лідери, посередники у випадках конфліктів у спільнотах та пастори для пасторів.²⁰¹

Хоча для Фіддеса *episkopoi* – це служителі розширеної церкви, він вважає, що баптисти можуть чомусь навчитися від інших традицій щодо ролі єпископа у вираженні та збереженні єдності та наступництва церков.²⁰² Він наголошує, що апостолічність, що розуміється як наступництво в вірі та житті церков в цілому та тяглість впорядкованої передачі рукопокладеного служіння слова, таїнств та нагляду не викликає застережень з боку баптистів.²⁰³ Фіддес не погоджується з ідеєю наступництва “як *знаку* церковної апостолічності” особливо, якщо її розуміють як історичну лінію.²⁰⁴ Тим не менш, він визнає, що в розумінні служителів нагляду як *знаку* апостолічності є певна цінність:

Вони можуть бачити осмисленість відносно нагляду їх власних ‘регіональних служителів’ як символу або знаку апостольського правонаступництва. Ці особи, наприклад, *зазвичай* головують під час ординації служителів, як ті що представляють увесь союз церков. Це один зі способів вираження факту, що ‘духовний наглядач’ в помісній спільноті (єпископ, пастир) є представником широкої церкви на помісному рівні, котрий поміщає її місію в контексті всіх часів та місцевостей. В той час як помісна спільнота є компетентною призвати своїх дияконів, історична практика баптистських церков полягала в тому, що покликання буд-кого для служіння слова та таїнства має бути визнаним більш широкою групою церков, аніж лише одна помісна церква. Можна сказати, що цей призов Христа має бути визнаним настільки великою частиною вселенської церкви, наскільки це можливо в ситуації роздробленої церкви і практично це зазвичай означає союз чи конвенцію баптистських церков в одній країні. [...] Значення рукопокладення для баптистів можна було б поглибити якщо міжцерковні ‘наглядачі’ вважалися б охоронцями традиції віри, що пов’язують служіння слова та таїнства у сучасний момент зі служінням всієї церкви у часі та просторі.²⁰⁵

В іншому місці Фіддес визнає, що присутність регіонального служителя під час рукопокладення розуміють як “питання доброї практики а не щось сутнісне”²⁰⁶ та пропонує, що баптистам слід посилити цю ідею просто змінивши участь регіонального служителя на головування під час ординації.²⁰⁷

²⁰¹ Fiddes, ‘Learning from Others’, 65.

²⁰² Fiddes, 66.

²⁰³ Fiddes, *Tracks and Traces*, 223; Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 59. Обговорюючи апостолічність Фіддес враховує документ Всесвітньої ради церков: World Council of Churches, *Baptism, Eucharist and Ministry*. Також *Together in Mission and Ministry: The Porvoo Common Statement with Essays on Church and Ministry in Northern Europe*; *Conversations between the British and Irish Anglican Churches and the Nordic and Baltic Lutheran Churches* (London: Church House, 1996).

²⁰⁴ Fiddes, ‘Learning from Others’, 67; Fiddes, *Tracks and Traces*, 223–24; Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 59–60.

²⁰⁵ Fiddes, ‘Learning from Others’, 67.

²⁰⁶ Fiddes, *Tracks and Traces*, 224.

²⁰⁷ Fiddes, 225.

Співучасть у місії Христа

Фіддесова ідея про співучасть у тринітарній “койнонії” через Христа дозволяє тлумачити місію теологічно.²⁰⁸ Він доводить, що місія належить буттю церкви оскільки вона належить буттю Бога.²⁰⁹ Роздумуючи про місію в термінах співучасті Фіддес стверджує, що завдяки посилянню учнів у Івана 20:21 Ісус посилає їх продовжувати свою місію його способом (“як послав мене Отець, так і Я посилаю вас”).²¹⁰ Посилання означає, що місія церкви це не наслідування Христу а “співучасть у власному посилянні Отцем Сина”.²¹¹ Це христологічне розуміння місії дозволяє побачити її не як завдання, а як те, що “вкорінене в саме єство триєдиного Бога” в якому церква бере участь.²¹² Оскільки місія належить природі Бога, вона також належить природі церкви.²¹³ Співучасть не робить церкву якимось чином божественною. Адам Гловер переконливо доводить, що співучасть означає, що дещо є “фундаментально залежним від – чи походить від – того, в чому вона бере участь, і таким чином воно існує лише ‘завдяки чогось, що відрізняється від нього’”²¹⁴ та “завжди означає залежність та частковість”.²¹⁵ В цьому сенсі місія помісної церкви є лише частковим та залежним вираженням *missio Dei*.

Говорячи про місію Фіддес поєднує мову співучасті з мовою завіту: вічне породження Сина розглядається як Божий вічний декрет бути “Богом знову другий раз” – обрання особи Ісуса з Назарету та всього людства у ньому, яке Фіддес розглядає як завіт.²¹⁶ Мова завіту передбачає, що Христос є посередником завіту, який присутній та діє в своєму домі як пророк, священник та цар.²¹⁷ Через своє слово він кличе та збирає народ у свою нову спільноту. Він вводить віруючих в завіт через нове народження та включення в Тіло Христове завдяки жертвогній смерті Христа на хресті. Він наділяє духовними дарами для збудування Церкви та панує в ній для того, щоб зробити свою спасаючу присутність у світі можливою: “Воскреслий Христос стоїть посеред своєї спільноти у владі свого потрійного служіння та дарує своєму народові печатки завіту і, таким чином, право святкувати таїнства (як священники), закликати деяких до служіння слова (як пророки),

²⁰⁸ Fiddes, 249–73.

²⁰⁹ Fiddes, 249. Скоріш за все використання слова “буття” (being) замість “природи” (nature) є невмісним оскільки останнє є більш статичним, тоді як перше – більш динамічним. Це можна побачити у Фіддесовому розумінні осіб Трійці як відносини. Fiddes, *Participating in God*, 35–46; Fiddes, ‘Participating in the Trinity’, 379–83; cf. Brian Haymes, ‘Trinity and Participation: A Brief Introduction to the Theology of Paul S. Fiddes’, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 13.

²¹⁰ Приймаючи участь “у посланні” Сина церква також має характеристику апостолічності оскільки апостоли також були послані. Fiddes, *Tracks and Traces*, 249–52.

²¹¹ Fiddes, 251. Виділено автором.

²¹² Fiddes, 251.

²¹³ Fiddes, 252.

²¹⁴ Adam Glover, “Partakers of the Promise”: Participation between Covenant and Ontology, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 85.

²¹⁵ Glover, 87.

²¹⁶ Fiddes, *Tracks and Traces*, 252–53.

²¹⁷ Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 126–28.

та здійснювати взаємну дисципліну серед себе та інших (приймаючи участь у царській ролі Христа)".²¹⁸ Таким чином, місія полягає у "формуванні спільноти та спільноти".²¹⁹ Ті, хто відповідає на призов апостольської звістки, приєднуються до завітної спільноти та власного Божого життя і продовжують місію у формі спільноти.²²⁰ Чисельні помісні спільноти пов'язані обопільними завітними зобов'язаннями, оскільки вони представляють Тіло Христа як його помісні вияви, залучені до нього завдяки Божій ініціативі. Ці стосунки є важливими для свідкування про Боже посилання Христа, пізнання волі Христа та відкриття того, що таке є Божа місія, прислухаючись до всіх членів вселенського Тіла Христа.²²¹

Висновки

В статті було проаналізовано внесок Пола Фіддеса в еклезіологію. Підходячи до баптистської еклезіології з яскраво вираженої теологічної перспективи, Фіддес вибудовує свої погляди навколо концепцій завіту, койнонії (*koinonia*) та Тіла Христового. Його концепція завіту та завітної еклезіології є дуже важливою та плідною особливо в контексті міжконфесійного діалогу.

По-перше, вона може кинути виклик моделям єдності та місії, що ґрунтуються на прагматичній основі, наголошуючи, що коли єдність та місія виходять з доцільності заради накопичення ресурсів чи утворення орієнтованих на певні завдання союзів, вони з легкістю можуть бути відкинуті в будь-який час, оскільки є вторинними та повністю залежать від волевиявлення окремих церковних спільнот.

По-друге, завітна еклезіологія вкорінює як єдність так і місію в житті Трійці, оскільки укладаючи завіт віруючі не лише формують церковну спільноту (горизонтальний вимір), а також беруть участь у койнонії Трійці (вертикальний вимір). Це дозволяє Фіддесу розпочати конструктивну еклезіологічну роботу з Бога. Божественна койнонія утворює еклезіальну койнонію яка виражає себе у помісній спільноті чи розширених церковних об'єднаннях. Койнонія триєдиного Бога передує існуванню помісної спільноти, і остання вкорінена в ній. До того ж, якщо враховувати більш глобальні виміри, Бог має намір привести увесь всесвіт до таких відносин, і Церква є свідком та передчуттям цієї койнонії.

По-третє, завітна еклезіологія має значення для розуміння автономії помісної спільноти та єдності Церкви. Оскільки через завіт помісна спільнота пов'язана з ширшою реальністю, яка бере свій початок у Трійці, приналежність до більшої групи є не просто питанням вибору, а необхідності. Єдність, що є вкоріненою у Трійці має бути виражена у видимих формах та практичних заходах, оскільки, як доводить Фіддес, метафора Тіла Христового вказує на необхідність втілення єдності. Ця логіка застосовується як до помісних спільнот, так і до спільнот на регіональному, національному та глобальному рівнях.

²¹⁸ Fiddes, 128.

²¹⁹ Fiddes, *Tracks and Traces*, 253.

²²⁰ Fiddes, 253–54.

²²¹ Fiddes, 54–56.

Також участь у тринитарній койнонії через Христа дозволяє тлумачити місію теологічно як співучасть Церкви у місії Сина, який був посланий Отцем. Те ж саме можна сказати про хрещення Святим Духом, яке поміщає християн у Тіло Христа та робить Церкву місцем, в якому світ може зустріти Бога. Таким чином, Церква лише приймає участь у місії Триєдиного Бога і не має власної незалежної місії. В рамках завітної еклезіології місія є принципово реляційною: ті, хто був покликаний словом апостолів, вступають в нові стосунки у спільноті завіту та з самим Богом та продовжують місію у формі спільноти. Різні помісні спільноти є пов'язаними взаємними завітними зобов'язаннями, що будуються на концепції довіри. Фідес доводить, що довіра є невід'ємною складовою завіту, оскільки вона походить з природи Бога, який не примушує а переконує та надає людям можливість увійти у завітні стосунки з Ним. Зворотна сторона завіту та довіри — вразливість та відкритість Бога до страждань.

Насамкінець, ця концепція є гнучкою і може використовуватися з іншими моделями та образами, наприклад з образом «братерства», що є типовим для українського баптизму, якщо «братерство» інтерпретується мовою сповідання та хрещення. Ця тема буде предметом наступних публікацій.